د قهر او غضب علاج

Ketabton.com

۱۳۹۶

دکتور محمد سعید « سعید افغنی »

(کال:1354 هجری شمسی)

تدوین او اهتمام : امین الدین سعیدی «سعید افغانی »

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه:

عالم شهیر افغانستان و منطقه دکتور محمد سعید « سعید افغانی » در رساله علمی هذا که تحت عنوان « **د قهر او غضب علاج** » به نشر میرسید با زیبای خاص می فرماید :
«حقیقت دادی چه غضب دیو ساعت لیونتوب دی.»
واقعاً هم غضب وقهر نوعی از دیوانگی و حالت غیر نورمال روانی است که باید تحت کنترول در آورده شود .
پروردگار با عظمت ما می فرماید:«**الكاظمين الغيظ و العافين عن الناس والله يحب المحسنين**» (سوره آل عمران.134) (مومنان در هنگام عصبانیت خشم خود را فرو می برند و از خطای مردم در می گذرند و الله (ج) نیکوکاران را دوست دارد.»
«**کظم**» در لغت به معنی بستن سر مشکی است که از آب پر شده باشد و به کنایه در مورد کسانی به کار گرفته میشود که ازروی قهر و غضب پر می شوند ولی از اعمال آن خودداری می کنند.
«**غیظ**» به معنی شدت غضب و حالت برافروختگی و هیجان فوق العاده روحی است، که بعد از مشاهده ناملایمات به انسان دست می دهد.
طوریکه یاد اور شدیم: حالت خشم و غضب از خطرناک ترین حالات درانسان است که اگرتحت کنترول در اورده نشود ،وبه اصطلاح جلو آن گرفته نشود ،به یک نوع جنون و دیوانگی تبدیل شده، انسان کنترول اعصاب را از دست داده ، ودر نهایت بروز بسیاری از جنایت ها وتصمیم های خطرناک از انسان صادر شده میتواند، که در طول عمر باید کفاره وتاوان این جنون ودیوانگی خویش را باید پرداخت و در مواردی هم تصحیح ان ناممکن و یابسیار مشکل است .
دکتر چارلز اسپیلبرگر، روانشناسی ومتخصص معروف جهان که مطالعهء عصبانیت را به صورت تخصصی انجام می دهد. طی تحقیق مینویسد :
عصبانیت یک حالت احساسی است که شدت آن از ناراحتی جزیی تا خشم بسیار شدید و جنون متغیر است. مثل سایر احساسات، با تغییرات روانی و بیولوژیکی همراه است.
وقتی عصبانی می شوید، ضربان قلب و فشارخون و به همین ترتیب هورمون های انرژی، آدرنالین و نورآدرنالین، بالا می رود.
وطوریکه یاد اور شدیم ،علماء بدین عقیده اند که :عصبانیت می تواند سبب بروز بسیاری از اختلالات فکری و جسمی کوتاه مدت و طویل المدت گشته و سبب اضرار و مشکلات خارجی و داخلی در بدن شود .
تصمیم و عمل درین حالات بصورت حتمی ، موجب پشیمانی های شده که در مواردی چنانچه گفته آمدیم تصحیح و رفع آن یا ناممکن و یا هم بس مشکل، دشوار و پیچیده نیز میباشد و است .
معنای لغوی عصبانی: منصوب به عصب، با زیادت الف و نون برای تأکید مانند روحانی ،جسمانی ،نورانی و ...آمده است .
در اصطلاح طبی نتیجهء عصبانیت به شخص عصبی اطلاق میشود: شخصیکه روحاً ناراحت است. شخصیکه تعادل قوای ارادی و تسلط خود را بر اثر پریشانی واضطراب

(c) ketabton.com: The Digital Library

از دست داده است.
درواقع عصبانیت حالتی است که انسان از کنترول نورمال خارج شده و رفتار و حرکات خود را کنترول کرده نمی تواند .
تعاریف دیگری هم ازعصبانیت وجود دارند که از جمله:عصبانیت را حالت فوق نارضایتی میدانند. وقتی که انسان از پدیده ای، ویا هم چیزی خوش نمی آید، عصبانی می شود و بدین وسیله ناخشنودی خود را ابراز می کند و یا عملی را انجام میدهد که آن عمل می تواند در مواری مثبت یا و در بیشتر موارد منفی باشد .
قهر وغضب و در نتیجهء آن نظر و عمل مثبت ومنفی انسانها ،را میتوان به سه کتگوری ذیل تقسیم ، وجمعبندی نمود :
کتگوری اول : انسانها هستند که در وقت غضب از افراط کار میگیرند واز حد ومرز معین و معقول تعیین شده انسانی وایمانی خارج میگردند. یقیناً همچو انسانها به اعمال ناپسند مواجه شده، وبه یاد داشته باشید که : این موضع و عمل برای چنین شخص و ماحول به جز پیشیمانی چیزی دیگری را ببار نمی اورد .
کتگوری دوم : کتگوری دوم انسانها در قهر وغضب، شامل حال آنعدهء از انسانها میگردد، که اصلاً خشمگین نمی شوند واز قوه غضبیه خود چندان استفاده بعمل نمی اورند. این عده از انسانها حتی در مواردی که شرع برای اظهار قهر وغضب برای شان هدایت فرموده هم سکوت می نمایند ، وهیچ حرکتی وعکس العمل را بعمل نمی اورند. این عده اشخاص از دید شرع مذموم وبی غیرت هستند، ودر جامعه بحیث انسانهای بی هویت تلقی می شوند.(در بین افغانها بحیث انسان بی گرده شهرت دارد ومیگویند این انسان دل وگرده این کار را ندارد .)
کتگوری سوم : در این کتگوری انسانهای شامل اند که دارای فضایل خاصی الهی اند. هر زمانیکه مواجه به قهر ویا غضب میشوند کوشش میکنند ، حد ومرز را رعایت نموده، بر قهر وغضب خویش مسلط اند وبه اصطلاح تمام جوارح وحواس پنچگانه اش تحت فرمان عقل قرار گرفته واعتماد به نفس دارند.

قهر وغضب مقدس:

طوریکه در صفات کتگوری شخص اول وشخص دوم تذکر دادیم که قهر وغضب ایمانی را باید رعایت کند، این بدین معنی است که قهر برای خود انواع تقدسی وغیر تقدسی دارد.
قهر تقدسی مورد تائید قرآن عظیم الشأن وسنت رسول الله صلی الله علیه وسلم بوده ، طوریکه ازصفات الهی در پهلوی رحمن و رحیم همچنان قهار وجبار نیز می باشد.

درقهر نباید افراط کرد :

در این شکی نیست که انسان بطور طبعی بنابر بر عواملی ، در زندگی خویش به حوادث وحالتی روبرو ومواجه میشود که باید احیاناً خوشحال وگاهی هم قهر، خفه وغمگین باشد، ولی اگر همه این حالت زندگی در مطابق ارشادت الهی وسنت وارشادات رسول الله صلی الله علیه وسلم تنظیم گردد، برای انسان می اموزاند که نباید در زندگی خویش بصورت کل ، بخصوص در شادی وغضب از افراط وتفریط کار گرفت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآن عظیم الشان قهر بی مورد را به دوران جاهلیت نسبت داده و سکون و آرامش را در هنگام قهر خاصه انبیا ء وصالحین می شمارد.
قرآن عظیم الشان در (آیه 62 سوره‌ء فتح) می فرماید: «(به خاطر بیاورید) هنگامی را که کافران در دل های خود خشم و نخوت جاهلیت داشتند و (در مقابل) خداوند آرامش و سکینه خود را برفرستاده خویش و مؤمنان نازل فرمود.» (سوره فتح.62).خداوند در این آیه به ما می آموزاند که فرهنگ جاهلیت «حمیت»، «تعصب»، «غضب» و خشم جاهلی است؛ ولی فرهنگ اسلام «سکینه»، «آرامش» و «تسلط برنفس» می باشد.

خواننده‌ء محترم !

برای فرونشاندن اتش قهر، و غضب راه ها وامکانات متعددی وجود دارد ،که به کار گرفتن آن ، میتوان برقهر وخشم خود غالب شد وآنرا در کنترول خویش در اوریم ، وضرر های ناشی ازآن را تقلیل و یا هم به صفر تقرب داد. که برخی از این اصول عبارتند از :
-در هیچ حالت عفو وبخشش را نباید فراموش کرد. در فهم عفه وگذشت باید همیشه در نظر داشته باشیم که خداوند متعال قدرت تام بر انتقام و مجازات انسان را دارد، ولی می بخشد و درمی گذرد. خداوند عفوه میکند وقدیر است .
-در هنگام قهر وغضب با گفتن این جمله زیبا که می فرماید : «اعوذ بالله من الشیطان الرجیم» به پروردگار با عظمت پناه ببرید .
-وضؤ گرفتن ویا هم غسل با آب سرد را نباید فراموش کرد .
- عوامل وزمینه های که موجب تزید قهر وخشم گردیده است کوشش به عمل اید تا این عوامل برداشته شود از جمله :گرسنگی، تشنگی، خستگی، بی خوابی ،هکذا کوشش بعمل اید که در حالت فیزیکی خویش تغییری را ایجاد نماید بطور مثال اگر ایستاده هستید بنشیند و اگر نشسته هستید بایستد، و یاهم بشکل از اشکال خود را مصروف کاری دیگر کنید . زیرا علماء بدین باوروعقیده اند که قهرو غضب کم کم به سراغ انسان می آید. ومیگویند که اتش قهر وغضب در بدو بسیار خفیف میباشد وبعد نسبت عدم تغیر موقعیت فیزیکی این اتش آهسته آهسته شعله ور شده ، انسان را به حدی می رساند ، که شعله های اش به شراره بزرگی ازآتش مبدل میگردد، ودر نهایت امر شدت وقوت این شراره میتواند به حدی برسد که بر قوه عاقله انسان غلبه حاصل کند ،وجلو اختیار و اراده از دست انسان خارج گردد.
-روانشناسان پیشهناد میدارند که حتی المقدور انسان کوشش بعمل ارد تا از نشست وبر خواست بااشخاص بد خلق وعصبانی مزاج دوری به ورزد .
-روحیه‌ء اعتقاد به قضا و قدر الهی رادرخود تقویه نماید و خود را ساخت و از اعمال خویش جوابگوه بود.

خواننده‌ء محترم !

از خداوند بزرگ برای پدر مرحوم ام مولانا دوکتور محمد سعید «سعید افغاني» که با حکمت وعلمیت موضوع زیبا ورهنمودی ایکه در باره « را های بیرون رفت از قهر وغضب » رابا اعجاز خاص علمی نگاشته، جنت فردوس استدعا و تمنا نموده و از شما

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوانندگان محترم دعوت بعمل می اید تا این موضوع حیاتی را با دقت کامل و اهتمام متناسب مطالعه فرماید .
و جزاکم الله خیراً امین الدین سعیدی« سعید افغانی » مهتمم

بسم الله الرحمن الرحيم

د قهر او غضب علاج

څنکه چه ليدل کيږي د دنيا اکثرې بې نظمی د قهر او غصې اثرات دي. نو څکه د هرڅه نه اول د قهر او غصې اساسي چاره په کارده.
قهر او غضب يو داسی نفساني کيفيت او مرض دی چه په داسي وقت کښې روح او د بدن حيواني قواوې له دننه وجود ځېنې بيرون خوا ته دوتلو حرکت او فعاليت او جديت کوي او د دي رنځ او مرض سبب او علت د هغه انتقام اخستلو حس دي چه په مغز و کښې د کومي موجبې له اثره پيدا شواى دى .او کله چه دا قسم حرکت او فعاليت زيات قوت او شدت مونده کړي نو پداسي وخت کښې دماغ او عصاب چه د نفساني روح د تک او راتک ځاى دى ديو تاريک او مظلم دود ځېنې ډک شي او د دغه دود دتاريکئ له امله د عقل نور په پرده کښې واقع شي ترڅو د فعاليت او ليارښووني ځېنې ولويږي.
بايد ووايو چه د غضب د آخرې مرحلې علاج مشکل ښکاري ځکه که هر څومره نصيحت او منت وشي هغو مره د غضب اور په اشتعال او لمبو راځي **مګر دومره کيدلاى شي که غضب ناک سړی په دا وخت کښې خپلې وضعی ته تغير ورکړي يعني ناستي ځېنې ولاړې ته او د ولاړې ځېنې ناستي خواته انتقال وکړي نو د غضب شدت اوتيزی به يی څه لږشي.**
وايي:
که دغضب په وخت کښې سړی يخې اوبه وسکي او يا ويده شي غضب به ئې تخفيف پيدا کړي.
دا بايد په ياد ولرو چه مزاجونه د غضب په وخت کښې په څلور ډوله دي.
1- ځينی مزاجونه کبريتي صفت لري چه د لږ څه واقعې په اثر اور اخلي.
2- ځېنې بيا د وچ لرګيو په شاني په اشتعال کښې د کبريت ځېنې بطي وي.
3- ځېنې د غوړيو غوندې چه اول اور نه اخلي او که اخلي نو بيا لمبې وهي.
4- ځېنې خلک بيا په ډيرې سختی قار کيږي او چه په قار شي نوبيا بالکل انفلاق کوي.
همدا وجه ده چه د غضب د څلورم قسم ځېنې رسول اکرم صلی الله عليه وسلم خلک ويرولي دي. فرما يي « **إياكم من غضبة الحليم إذا غضب** » دحليم سړي د قهر ځېنې وويريږي.
په حديث شريف کښې راغلي چه بنی آدمان په غضب کښې څلور طبقې دي.
1- ځغرده په قاريږي او ځغرده د قهر ځېنې کرځي.
2- وروسته په قاريږي او ځغرده منحرف کيږي.
3- وروسته په قاريږي او وروسته د قهر ځېنې اوړي.
4- ځغرده په قاريږي او دير وروسته د قار ځېنې خلاصيږي.
بهتر خلک هغه کسان دي چه د دوهم قسم ځېنې وي او بد ترين د خلکو هغه خلک دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د آخر قسم ځېنې وي.
امام غزالي رحمت الله علیه فرمایي:
د دی له امله چه غضب داعتدال دحد ځېنې سرۍ باسي نوځکه د قدرت خاوند ته په کار ده چه غضب په وخت کې دي په چا د عقوبت او امر نه صادروي. او داځکه نه چه د غضب په اثر د عدالت د اندازی ځېنې تجاوز وکړي همداوجه وه چه امیرالمؤمنین حضرت عمر بن خطاب (رض) یو ورځی یو مست په مسکراتو نیشه سړی ولید. وې غوښتل چه په درو ئې ووهي مگر هغه چه دا وضعیت حس کړو نو په کنځلو ئې پیل وکړه همغه وه چه حضرت عمر فاروق (رض) ورته سزا ورنه کړه. وې ویلي زه ده په قهر او غضب راوستلم نو که په درو ئې ووهم، احتمال لري چه د قهر او غضب له امله به ئې ووهم، نه د خدای لپاره.
یو ورځ کوم مجرم سړي د حضرت عمر بن عبدالعزیز رحمت الله علیه په حضور د بې ادبۍ په قواره خبرې وکړې. عمر بن عبدالعزیز وویلي که په قهر کړای دی نه وای، نو په عقاب کړاې به مې وی.
اوس به رایشو دیته چه غضب او قهر د اسبابو او عللو له مخو تحلیل کړو ترڅو د هرسبب په مناسبت علاج و اصلاحات وشي.

ځنکه چه لیدل کیږي د غضب اسباب لس دي:

(۱) خپل ځان لیدل
(۲) فخر کول
(۳) په خبرو کښې تیزي
(۴) په خبره کښې ټینګیدل او مخالفت
(۵) ټوکې
(۶) تکبر
(۷) استهزاء او پر بل خندل
(۸) غدر او خیانت
(۹) دانتقام په صورت کښې ظلم کول
(۱۰) بښو شیا نو پسې افراطي هڅه.

او کوم هغه عواقب چه د غضب څخه وروسته پیدا کیږي اوه دي.

(1) پښیماني
(۲) د انتقام او بدلي اخستلو ځېنې ویره چه یا به ئې په دنیا اخلي او یا به ئې په آخرت کښې
(۳) د دوستانو دښمني
(۴) د اراذلو استهزاء
(۵) د دښمنانو خوښي
(۶) د قهر ځېني وروسته د مزاج تغیر
(۷) د غضب په حالت کښې درد او تکلیف

حقیقت دا دی چه غضب د یو ساعت لیونتوب دی.

حکماء وائي د غضب ناکو خلکو مزاج د اعتدال ځني زیات حرارت خوا ته مایل وي او که دا قسم مزاج دوام وکړي نو یو قسم جنون تری پیښیږي چه هغه ته د اطباء و په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصطلاح کښې **سبعي** (د درنده ګانو) جنون وائي.
حضرت علي کرم الله وجهه فرمائي تیزي (یعنې غضب) د جنون له اقسامو څېنې ده که غضب ناکه سړی پښېمانه نه شي حتماً به دا جنون محکم شواي وي .
او د زیات غضب په اثر داسې هم کیږي چه کله روح د انقباض په اثر باندې سخت حرکت کوي او پدې اثر احتمال لري زړه چه د حیواني روح منبع دی خالي پاتې شي او کوم هغه روح چه زړه څېنې اعضاو ته رسیږي او په هغه سره د انسان نورم راځي، قطع کیږي او داسې هم کله کیږي چه د غضب د حرارت به اثر د روح جوهر سوزي او یو ناڅاپه سړی مري.
او کله داسې هم کیږي چه کوم هغه اخلاطه چه د بدن د قوام د پاره زیات ضرورت لري وسوزي او ردیه امراض ترینه پیداشي او دوخت په تیریدو دهلاکت موجب ګرځي.
باید ومنو چه د غضب مرض سخت مرض دی نو ځکه کله چه حضرت ابو هریره رضی الله تعالی عنه د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم څېنې د نصیحت غوښتنه وکړه:
رسول صلی الله علیه وسلم په درې واری وویل چه د غضب څېنې ځان وساتې.
د صحابه وځېنې یو د حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم حضور ته راغی، پوښتنه ئې وکړه چه دین څه شی دی:
رسول صلی الله علیه وسلم ورته په ځواب کښې و فرمایل چه دین ښه خوی دی. دا سړي بیا د رسول الله صلی الله وسلم ښي خواته راغی او همدا پوښتنه ئې وکړه. حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ورته همدا ځواب وویلې. په بل کرت دی د رسول صلی الله علیه وسلم د چپ پلوه راغی او همدا پوشتنه وکړه او همدا جواب ئې واورید.
په څلورم کرته د رسول صلی الله علیه وسلم د وروسته څېنې راغی او پوښتنه ئې وکړه چه دین څه شی دی؟ رسول صلی الله علیه وسلم مخ ور وا ړولو او وې ویلې نه پوهیږې؟ دین دا دی چه په غضب او قهر نه شې.
په قرآن پاک کښې راغلي: « والکاظمین الغیظو العافین عن الناس » د خلکونه غضب علاج لکه د نورو امراضو په شانې د اسبابو په دفع کولو او محوه کولو راځي نوځکه دا دی چه مونږ لاندې ډول د مخکینیو لسو اسبابو په قلع او قمع کښې په ښکاره او واضح ډول بیان ته ادامه ورکوو.
1 - که غضب د خپل ځان د لیدلو څنې وي یعنې دا چه سړیته خپل ځان مجمع د فضائلو ښکاره شي او د نور چا اوصاف او محا مد ئې « نیک خصلتونه » هیڅ په نظر ورنه شي نو علامه به ئې دا وي چه دا رنګ خلک په خپل ځان په ماحول کښې مستغرق وي او چه لږ څوک د ده رضا څېنې تخلف وکړي په قهر او غضب کیږي به.
ددا ډول او قسم روحي مرض د پاره پوهانو په دا ډول علاج ښودلای دی. دا رنګه خلک دې لطفاً زغرده خپلو معائبو او نواقصو ته ځیرشي او لږ دا په فکر کښې راولي چې هیڅوک د نواقصو څنې خالي نه دي او انسان د نقصان څېنې مخلص نه لري. او همیش دې دا په فکر کښې راولي چه حکیم حقیقي یو زره د موجودا تو څېنې بې د کومې فائدې نه دي پیدا کړي او دا هر موجود چه مونږ ئې ګورود حکمت له امله پیدا شوي نو په دا وخت کښې به سړي ته دا په فکر کښې ورشي چه په هر موجود کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو کمال او حکمت شته دی چه په نورو کښې به شاید نوی. اویا به په نورونه پوره کیږي. هو د عالم په نظام کښې هر موجود د موجوداتو دخل لري.
۲- که غضب او قهر د فخر کولو ځېنې پیدا شوي وي یعنې دا چې سړی په خپل ځان باندې فخر کوی او ددې فخر سره چه څوک مصادم وکښې نود غضب مواد ئې په جوش راشي په داسې وخت باید د ارنگه فکر وکړای شي چه پر دنیا فخر کول خو یا د مال او یا دجمال او یاد نسب او یا د جاه له امله وي او په داسې شیانو باندی فخر کول دعاقل او پوه سړي او انسان کار ندی ځکه چه مال نن شته او سبا نشته او هرڅوک ئې لري. جمال اوښایست خوهم باقي او دایم ندی ملکه د مزاج په بد لیدو او د مرض په عارض سره ډیر ښایسته رنگونه تور کودی گرځي نسبت هم د فخر کولو لایق ندي ځکه:

هغه ناوی چه په ځان ښایسته نوي
څه په کار لري ښایست د مور اونیا

او که یو څوک داسې جناب ته چه یواځې په پلار او نیکه نازیږي ووائي: آشنا دا صفت خو د ستا صفت ندی دا خودې دپلار او نیکه صفت دی، نه پوهیږم به په جواب کښې څه ووائي او که فرضاً پلار او نیکه ئې حاضر شي او ووائي چه دا ځما صفت دی ستا صفت ندی، نو ځوی به څه وکړي؟ او کیږي چې د ده د پلار او نیکه همځولي دده د پلار او نیکه ځېنې هم په ښه اوصافو کښې زیات وي نو عاقل او پوه سړی ته هیڅ دا نه ښايي چه د بل چا په صفت ونازیږي بلکه که څوک واقعاً د فخر دعوه لري نو خپل ځان دې ښه کړي ځکه خپل لږ صفت د پلار او نیکه د ډیر صفت نه زیات قیمت لري. یو عربي شاعر وایي:

انا افتخرتُ باباء معنوا سلفا + قلناصدقت ولکن بئسما ولد وا

که ته په هغه پلرونو چه مخکې تیرشوي فخر کوې نو مونږ وایو چه رښتیا د ستا پلرونه ښه خلک وو لکن نا اهله یې ځیږ ولي دي.
حضرت رسول صلی الله علیه وسلم فرمایي« **لاتأتونی بانسابکم و أتونی اعمالکم** »
ماته په انسابو خپلو مه راځئ بلکه په اعمالو خپلو سره رایشئ. یعني زما په نزد د انسابو قیمت نشته بلکه داعمالو قیمت دي حضرت علی کرم الله وجهه په یو قطعه شعر سره فرمایي:

انا ابن نفسی وکنیتی ادبی + من عجم کنت او من العرب
آن الفتی من یقول ها اناذ + لیس الفتی من یقول کان ابی

وایي زه ځوی د خپل ځان یم او کنیه زما ادب دی. فرق نه کوي که د عربو ځېنی یم او که عجمو او دا ځکه چه سړی هغه دی چه ووایي زه داسې او داسې یم. هو هغه سړی کامل ندی چه وایي پلار مې داسې او داسې.
حکایت دی چه د یونان کوم یو رئیس په یو غلام باندې فخر کولو غلام ورته وویلي چه که دا فخر دي ددې ښو کالیو د اغستلو له امله وي نو دا صفت خو د کالیو دی د ستا نه دی. او که په دا د سورلی چالاکو شیانو باندی فخر کوې دا صفت خو هم د ستا نشو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

که په خپلو پلرو باندې نازیرېږي نو د صفت ورځو دې پلرونه شول نه ته. یعني په خپله کوم صفت نلرې او په تاکي دا ټول صفتونه د بل چا دي او که پلرونه دی خپل صفتونه در نه واخلی په تا کی به څه پاتی شی؟
داوه د هغه چا علاج چه دفخر کولو په مرض مبتلا وی . او که سره د دی دکوم سړی په خپل ځان باندی
د فخر کولو عادت ځنی زړه نه صبرېږی نو دا دی هم واوری:
(کس نه گوید که دوغ من ترش است) هو .

مشک آن است که خود ببوید + نه آنکه عطار گوید.

3- په خبرو کې تيزي لرل یعني دا چه سړی په خبرو کښې د مقابل او مخاطب د حقوقو مراعات نه ساتي او چه د مخاطب له خوا نه په نه منلو سره مخامخ شي نو د قهر او غضب تیل یې اور اخلي.
4- په خبرو کښې ټينګيدل یعني دا چه سړی په هره خبر کښی د لا نسلم په غونډی ناست وي او لکه د ژرې غونډي به حق او ناحق نښتی وي او چه څوک یې بنه استقبال ونکړي نو یو وار په غصه او عصبانیت پیل وکړي. ددې دواړو اسبابو علاج دادی چه سړی دې باید په دا پوه شي چه دا ډول صفت او عادت د محبت او الفت سلسله قطع کولای شي او قطع کوي او د وحدت او اتفاق انحلال راولي دا دواړه خصلته د انتظام د عالم د پاره مضر دي او زیات مفاسد لري.
سړی د هر چاپه انظاروکې مستبد او سر زوری معرفي کوي او هيڅ کله به په خپل مطلب نه بريالی کيږي. سړی باید فکر وکړي چې خبرې او جنګ سره فرق لري او په خبرو کې مطابقت د مقتضی د حال سره ضروري ده. دغه خبره د پوهانو په نزد زیات قیمت لري.
هو خبره دا نده چې هر څه به سړی وايي خواه ومنل شوه او که نه هو هرڅه ځانته لیاره لري او هر څه دپاره صورت په کاردی دا بده نده چې سړی په خبرو کې کله بل ته ځان تسلیم کړي بلکه دا بده ده چې د خبرو ځنې خواشنی پیدا شي او بد تاثیروکړی.
5 - توقي کول یعني دا چې سړی په توقو او تقالو کې د حد ځنې تجاوز وکړي او د ادب مراعات او روا او ناروا لحاظ ونه ساتي.
دا قِسم توقي بدې دي هو توقي چې په کې ناروا او تجاوز د اندازې ځنې نوې بدې ندي. لیکن داسی توقي چې سړی به په هيځ شي بند او وازنوی بد عواقب لـری ډیر کرته داسې پیښه شوي چې اول توقه وي بیا پتاقه شي او یو تر بله سره لاسونه واچوي او دښمني ترې جوړې شي زه په دا کی زیات تجربه لرم او ډیر داسې وقایع مې لیدلي چې دبیځایه توقو په اثر د مرګ او خون خونی صحنه جوړه شوی ده او لا ترننه پورې یې روغه نده موندلې.
بنه دا نو ولي او په څه نو باید دا لازمه ده چې سړی څه د خولې ځنې کارې د عقل او فکر په سندان يې داسې وتکوي چې غل او غش هيڅ په کې پاتې نه شي هو زړه ته هر څه راځي او په فکر هرڅه تیرېږي لکن هر څه د ویلو نه وي او نه هر څه د خوښی وړکرځي.
توقه خو سړی د دی د پاره کوي چې خپله او بل پرې خوښ شي نه دا چې دی او بل پرې خفه او ملول شي. که د سړي په توقوکې غرض دا وي چې خپله خوله وینجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. نو د ټوقو د پاره حاجت نشته زما ورته اجازه ده چې همیش دې خوله وینجه ونیسي.
او که ټوقو کې مقصد دا وې چې دبل اوځان خسته توب او خفکان پرې لرې کړي نوباید د بل دحقوقو مراعات او لحاظ په خاطر کې ولري داسې څه د عقل او فکر په قوت او لطافت سره ووایي چې د درد دواء او خسته توب یې په خوښی بدل شي.
ټوقې او مسخرې فرق لري لکن ځینې خلک د ټوقو په دعوا د ټوقو ځنې مسخرې جوړوي او په مجلس کې ځینې خلک د مجلس د اشتراک ځینې پښیمانه کړي او دیته ئې اماده کړي که د طاقت او حوصلې ځنې پوره شي نو بالمثل جواب ووایي او یا لړایي ترینه جوړه کړي او د خوند په شخوند بدل کاندي او یو دماتم اجتماع ترینه پیدا شي.
6 - تکبر یعني دا چې سړی په خوله ددې دعواء کوي چې زه د بل ځنې زیات یم که څه هم په زړه کې ددې معتقد وی او که نه په ما بین د تکبر او ځان لیدلو کې (غضب) چې په اوله ماده کې تیر شو فرق دادی چې په غضب کې سړی په دې عقیدې وی چه زه د بل ځنی زیات یم او په تکبر کې دعوا وې که څه هم په زړه کې ددی عقیده ونه لري چې د بل ځنې زیات یم د تکبر د دعواء مدعیان هرڅه غواړی چې د دوی په خوښه وشي نو چې یی طبعیت مراعات یی ونه شی بیا نو په غضب او قهر لاس پوری کړی.
اولاً ځان هم ملامت نه حسابوي او بل که څه هم معصوم وی ملامت کڼي او دی ته فکر نکوی چې شیطان کبر وکړو چې په لعنت شو.
هو کبر د الله جل جلاله او د غني ذات صفت دی او بنده چې سراسر محتاج او حیران او فقیر لاس په دوعا او تمنا دی ورته نه ښایي چې تکبر وکړي او ځان د بل ورور او عزیز ځنې لوړ وکڼي او د شیطان په صفت موصوف شي. په حدیث قدسی کې راغلي:
عن أبي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:
«الكبرياء ردائي ، والعظمة إزاري ، فمن نازعني واحداً منهما قذفته في النار»
(الحديث أصله في صحيح مسلم وأخرجه الإمام أحمد وأبو داود وابن ماجة وابن حبا ن في صحيحه وغيرهم صححه الألباني .
الله پاک فرمایي:
کبر یعني غنا او بې پروایي زما څادر دی او عظمت زما پرتوک یعني تاثیـر لاندي دي څوک چې زما سره دا دواړه صفتو کې مقابله وکړي خپل اورته به ئې داخل کړم.
توبه نعوذبالله، الله پاک دې سړي ته ددې دواړه صفتو ځنې نجات ورکړي. په حدیث شریف کې راغلي چې متکبر خلک به په ورځ د قیامت کې په صورت د وړو او ضعیفو میږتـنو جمع کیږي.
7- استهزاء او په بـل خندل یعني دا چې سړیته د بل عـزت په ذلیله سترګه ښکاره شي او په مجلس کې د هغه په حضور او یا بالغیاب مسخرې ور پورې کوي. دا صفت اکثره د هغه خلکو وظیفه ده چې خلک پـرې خندوي او دا کار یو نوعه کمال خپل ګڼي او همیش په دا وسیله سره غواړي چې د خلکو توجه ځانته جلب کړي چې د مقتدرو او دبډایانو الطاف او پیرځوینه پرې وشي.
دا رنګه رذیل خوی له یوی خوا د بل خفکان موجب ګرځي او له بلې خوا که مقابل ورته جواب ورکړي د ده دغضب او قهر عامل ګرځي.
دا رنګ خلک باید فکر وکړي چې داسې اخلاق د انسان صفت او کمال نه ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړی باید چې په کمال او علم او فضل سره د خلکو په زړه کې ځان ځای کړي نه په مسخرو او استهزاء سره او په علم او فضل او کمال او کار سره خپل رزق او روزی حاصله کړي نه په دا قبیح صفت سره.
په حدیث شریف کې راغلي چې په ورځ د قیامت کې به استهزاء کونکي دروازې د جنت ته وغوښتل شي کله چې دوی هلته ورمنډې کړي. دروازې به پرې وتړل شي، بیا به د بلی دروازې له خوا ځنې وغوښتل شي، بیا چې هلته ورمنډې کړي، هغه به هم پرې وتړل شي په همدا قسم سره به په دوی په صورت د استهزاء عذاب نازلیږي.
8 - غدر او خیانت یعني دا چې سړی د خلکو سره دغدر او چل او چانس ژوند کوي او په عهد او وعدې ولاړ نه وي غدر او خیانت که په هرڅه کې وي مذموم او قبیح صفت دی.
او په نزد د هیڅ عاقل ښه نه ښکاري. حضرت رسول اکرم صلی الله وسلم غدر او خیانت د **منافیقینو د اوصافو ځنې ګڼلی:**
فرمایي چې په ورځ د قیامت کې به غدر کونکي د پاره یو مخصوص بیرغ وي چې ددې موقف خلک به ددې بیرغ په اثر خائن او غادر پیژني.
9- ظلم کول د انتقام په صورت:
انتقام په درې قسمه دی:
یو هغه دی چې ځوک د چا ځوک مرکړي او ورثه د هغه دی په مقابل د جنایت کې مرکړي، دی قسم ته قصاص وایی. دوهم انتقام هغه دی چې یو سړی کومه بې ادبي وکړي او هغه بل سړی د بې ادبي په اثر دی مرکړي. دیته ظلم کول د انتقام په صورت کې وایي دا رنګ وضعیت چې سړی د حد ځنی تجاوز وکړي بد دی.
د غضب او قهر سبب کرځي. سړی باید اول دخلکو دګناهونو ځنې عفوه وکړي او په دا وسیله د لویو اشخاصو په حساب کې ځان راولي.
حضرت رسول صلی الله علیه وسلم فرمایی.« **وأحسن إلى من أساء إليك** » نیکي کوی د هغو اشخاصو سره چې دستاسو سره بدي کوي.

بدي را بدي سهل باشد جزاء + اګر مردي أحسن الى من اساء

په انتقام کې باید سړی ډیر دقت وکړي نه چې کوم بې ګناه سړی دل نشی او که بیاورته ښه معلومه شوه هلته بالمثل انتقام جائز لکن عفوه اولی ده په عفوه سره دښمن دوست کرځي او که مقابل عاقل وي دعفوې وضعیت ورته د انتقام نه سخت تمامیږي.
لکه چې یو عاقل سړي ویلي « **رحم الاعداء اشد من جفوه الا احباء** » رحم او عفوه د دښمنانو ته سخته تمامیږي د جفاء د دوستانو ځنې.
10- رغبت په طلب دنفائیسو مالونه کې دا چې د سړی محبوب او مطلوب همیش همدا وي چې کوم ښه شی او نادر مال چې چیرته وې ځما دې وي او که لرې ئې نو محبت د هغه ئې دزړه ځنې چارپیروي. دا قسم صفت هم بد دی ځکه که چیرې داسې خلکو ته مطلو ب لاس ته نه ورځې او یا یې له لاسه ځنې ځې نو په غضب او قهر وی او چتې په چتې به خفه وي په صورت دوجود کې به د ساتنې په غم وي او په نه والی که به طلب او کشش په درد مبتلا وي. نو ځکه سړی باید چه هیڅ شي باندې زړه ونه تړي او نه هیڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شی سوا د دین او ایمان او انسانیت او خدمت عامه ځني د زړه د تړلو ور وګني.
حکایت دی چي کوم پاچا ته چا کومه بلوري قبه چي ډېر زیاته صفا وه او مهندسانو په کې د فن د اصولو سره سم تول کمال ظاهر کړي وو. د تحفي په قسم را وړه دا قبه د پا چا ډیره خوښه شوه او زړه یې پرې ورکړه همیش به یې ددې په لیدلو خوښي کوله او په خپلو مخصوصه خزانه کې ئې ساتلې وه. تقدیر دا وکړه چي قبه تلف شوه او دعدم په میدان کې محوه، پاچا د دې واقعي د پیښیدو ځني سخت په غم شو او همیش په فکر او سودا مبتلا شو که څه هم اراکینو د دولت به ښه نفیس جواهراولعلونه د ده په حضور کې راوړل لکن دده به پرې تسلي نه راتله او دقبې په یاد او غم کې اخر مجنون او لیونی شو او د مملکت انتظام او هستی او موجودیت ئې له لاسه لاړو داؤ د زړه ور کولو حال او په نفیسو شیانو باندی زړه بایلل چي نتیجه او اخردا شو. نو سړی باید چي په هر کار کې د اعتدال ځني کار واخلي او په معتد له لیار روان شی هرچا که داعتدال په لباس ځان ملبس کړو او داعتدال ځني ئې کارواخیست، صبر او حوصله او استقامت یې دلاس ځني ورنکړه نو د غضب د مسمومو زهر ځني به نجات مونده کړي. دا چي ځني خلک وايي چي شدت او غضب د رجولیت او انسانیت بنسټ دی. دا هلته چه کوم شرعي او افتخاري سعادت که شدت او غضب ونکړي، محوه کیږي او بې دغضب او شدت ځني په بلی لیاره د مقصد حصول متصور نوي. نو هلته حق دا دی که په غضب سره کار کیدلو ښه دی. حضرت رسول صلی الله علیه وسلم فرمايي:
دحلم، تحمل او حوصلی په صفت موصوف ؤو. په مقابل د شدائدو کښي به ئې حوصله او استقامت کولو ترڅو د کفارو له خوا په جنګ سره مجبور شوی ندی جنګ ئې ندی خوښ کړی. فرمائیل به یې چي زړه ورترین او شجاع ترین دشجاعانو هغه شخص دی چي په حال د غضب کې د خپل نفس مالک وي.
رسول صلی الله علیه وسلم د یوې غزا (تبوک) ځني وکرځیده، صحابه (رض الله تعالی عنهم اجمعین) ته یې و فرمایل **« رجعنا من الجهاد الأصغر ، إلي الجهاد الأكبر »** وايي مونږ وکرځیدلو د وړوکي غزا ځني یعني د کفارو د مقابلې نه لويې غزا ته هغه د نفس سره غزا او مقابله ده.
د نفس غزا ته حضرت ځکه لویه غزا ویلي چي نفس کله اصلاح شي نو هر څه اصلاح کیدونکي دي. همدا وجه ده چي رسول صلی الله علیه وسلم فرمايی **« اعدی عدوک نفسک التی بین جنبیک »** (دښمن ترین د دښمنانو د سړي نفس دی چي په ما بین د دواړو ډو ډو دانسان کې ځای لري.)
ځني کم عقله خلک په عاجزو حیواناتو او مرغانو هم قارېږي او بلکه په بې روحه أشياءُ باندې هم ډېر لیدل شوي چي په غضب راځي. لکه مثلآ چي پښه یې په لوټه او ډبره باندې ولږیږي نو په لوټه او ډبره باندې په قارېږي. دا قسم خلکو ته به سړی څه وايي؟ دا رنګه اشخاص اکثره په ځوررو کې پیدا کیږي او په بې عقله او بې مغزه خلکو کې زیات لیدل شوي.
هو: ماه نورمی فشاند و سګ بانګ میزند + سګ را بپرس خشم توبا ماهتاب چیست؟
په ښځو او زړو او وړو او مریضانو کې هم دا رنګ اوصاف موندلی شی چي بې موجبه په قاریږي ،لکن هغی قابل المراعات دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حریص او بخیل ځني هم چې څه ضایع او مصرف شي چټي پټي قهر او غضب ورځي.
لکن خدای دېورته هدایت ورکړي.
خلص عواقب د غضب او قهردادي چې د بدن او وجود د پاره زهر قاتل د انسانیت او سرېتوب لپاره مضر دی. غضب او قهر د صداقت او اعتماد له یوی خوا پورته کوی او له بلی خوا د ندامت او پښیمانی موجب کرځی .
پوه خلک اغماض اکرام او عفوه د ځان سره لازمه او ملزمه کرځوي په تاریخ کې چې سرې د نوابغو خلکو په سوانحو او ژوندلیک سترګي اچوي نو هلته په کېضرور سرې د هغوی حلم او حوصله، صبر او استقامت په پوره پیماني سره موندلای شي .
هو وایي کوم مجرم سرې د اسکندر په حضور راوستول شو، اسکندر په مقابل دده د جرم کېدعفوې ځني کار واخیستلو.
هو شاید دا به داسي ګناه او جرم وه چي د شخصیت د اسکندر پوري به یي تعلق درلود او یا به په عفوېسره دبل چا حقوق نه تلفیدل، مقصد دا چې اسکندر عفوه وکړه په دا مجلس کې درباړد یو معزیزینو ورته وویلې چې که ته زه وی، نو به مي مړکړی وه. اسکندر ورته په ځواب کې وویلې چې ته زه نه یم نو ځکه یېعفو کوم او نه یې مړکوم.

یاددونه :

دغه لیکنه دخدابخښلی دکتور محمد سعید «سعیدافغانی »«دنجات اوکامیابي لیاره دعلم او فلسفي له پلوه ! » دکتاب څخه اخستل شوی ده ، چی په کال:1354 هجری شمسی کی لیکل شوی)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library